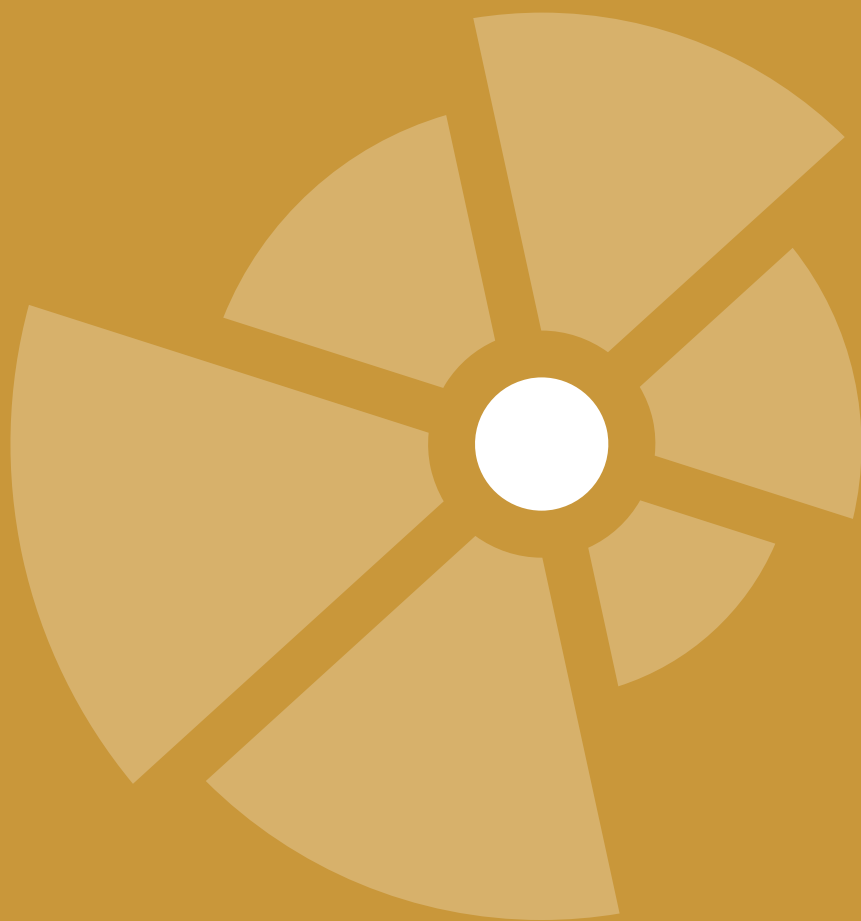

Advies over de Natuurdoelanalyse Duinen Schiermonnikoog provincie Fryslân

1. Het advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Friesland heeft een natuurdoelanalyse (NDA) opgesteld voor het Natura 2000-gebied Duinen Schiermonnikoog. De NDA moet duidelijk maken of de bestaande en geplande maatregelen voldoende zijn voor het halen van de doelen voor het in stand houden van de beschermde natuur, of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Ook moet blijken of wordt voldaan aan het verbod dat de beschermde natuur niet mag verslechteren. De provincie heeft de Ecologische Autoriteit gevraagd te toetsen of de NDA een goede basis kan vormen¹ voor de maatregelen in het gebiedsprogramma.

In dit advies:

- Delen van de natuur in Duinen Schiermonnikoog zijn verslechterd en verdere verslechtering is niet uitgesloten. Met bestaande maatregelen worden de doelen niet gehaald. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat verdere verslechtering optreedt.
- De doelen voor verbetering en uitbreiding van de natuur moeten concreet gemaakt worden.
- Voor herstel van de natuur, ook op de lange termijn, is het belangrijk dat het inzicht van het gebied wordt vergroot, met name op het gebied van water en bodem, er meer grootschalige (verstuivings)dynamiek plaatsvindt, en dat een samenhangend inzicht wordt verkregen in alle natuur op het eiland.
- Maatregelen die snel genomen moeten worden zijn: het verminderen van de stikstofbelasting, het verbeteren van de waterkwaliteit in de Westerplas en de (grond)waterhuishouding van Groenglop, het verhogen van de konijnenstand, het aanbrengen van recreatiezonerings en het op gang brengen van kleinschalige verstuingen.

Wat staat in de natuurdoelanalyse Duinen Schiermonnikoog?

Schiermonnikoog is één van de kleinste en meest ongerepte eilanden in de Waddenzee. Het gebied wordt gekenmerkt door een duingebied dat zich over een groot deel van de westelijke helft van het eiland uitstrekt. Het duingebied heeft een grote diversiteit en goed ontwikkelde kalkrijke duinvalleien. In het gebied komen grijze duinen voor en lokaal duinblauwgraslanden. Vroeger is over een gedeelte naaldbos aangeplant. Het areaal bos is later door spontane ontwikkeling (loofbos) uitgebreid tot een aanzienlijk oppervlak. Aan de westzijde ligt de Westerplas, een zoetwaterplas die ontstaan is na afsluiting van de zuidelijke kwelder. In de duinen is verstuing over een kleine oppervlakte in gang gezet, in het oostelijk deel zijn een paar plaatsen waar vroeger zeewater het land overspoelde en waar nu nog beperkt zeewater vanaf de Noordzee de kwelder binnenstroomt. De Duinen van Schiermonnikoog behoren tot het Natura 2000-landschap 'Duinen'. De kernopgave van het gebied is het versterken van de natuurlijke diversiteit van het landschap, met name gericht op behouden en herstellen van gradiënten en mozaïeken. Het eiland is ook aangewezen voor de bescherming van een aantal vogelsoorten.

Uit de natuurdoelanalyse blijkt dat de natuur achteruitgaat. De NDA benoemt de volgende problemen voor de natuur: verzuring en vermisting door veel stikstof(neerslag), te weinig ruimte voor winddynamiek waardoor er minder zandverstuivingen zijn, te lage grondwaterstanden die leiden tot verdroging en een te lage konijnenstand waardoor verruiging plaatsvindt.

¹ Conform 7.1 van het PSN: "Voor ieder in dit programma opgenomen Natura 2000-gebied wordt een natuurdoelanalyse opgesteld. Dit heeft tot doel om voorafgaand aan de vaststelling van het programma (ex ante) te beoordelen of de in dit programma opgenomen maatregelen in samenhang met andere maatregelen leiden tot het realiseren van (de condities voor) instandhoudingsdoelen voor stikstofgevoelige habitat-typen en soorten voor het betreffende Natura 2000-gebied. En of aanvullende maatregelen nodig zijn."

Wat vindt de Ecologische Autoriteit van de analyse en de conclusies?

De natuurdoelanalyse kent een logische opbouw, is navolgbaar en bevat een heldere samenvatting. **De Ecologische Autoriteit onderschrijft de conclusie van de NDA dat de natuur in Duinen Schiermonnikoog is verslechterd en nog verdere verslechtering niet is uitgesloten. De bestaande en geplande maatregelen zijn onvoldoende om de doelen te halen. Aanvullende maatregelen zijn daarom noodzakelijk, waarbij ook nadrukkelijk naar oplossingen in de omgeving van het natuurgebied moet worden gekeken.** Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat verdere verslechtering optreedt.² De NDA moet op de volgende punten aangevuld worden om te weten wat de problemen precies veroorzaakt en aan welke knoppen gedraaid kan worden om ervoor te zorgen dat de natuur weer gezond wordt:

- **Leesbaarheid NDA.** De omvang van het document maakt een goede eindredactie essentieel om de leesbaarheid te behouden. Redigeer daarom de NDA en focus op de kern van de informatie. Besteed ook voldoende aandacht aan kwaliteit van opgenomen kaartmateriaal en grafieken. Daardoor kan het document een betere rol vervullen als kennisdocument voor onder andere het gebiedsprogramma.
- **Een overzicht van de referentie en huidige situatie.** De NDA geeft geen duidelijk actueel beeld van de aanwezige oppervlakten en kwaliteit van de natuur. Dit beeld ontbreekt ook voor het moment van aanmelden (de referentiesituatie). Dit overzicht is wel nodig om voor- of achteruitgang van de natuur kwantitatief te bepalen en om te weten of natuurdoelen worden behaald.
- **Inzicht in het landschapsecologisch systeem.** Vul de NDA aan met een (samenvatting van een) actuele landschapsecologische systeemanalyse (LESA) waarin ook recente ontwikkelingen in en rond het natuurgebied worden beschreven. Weliswaar wordt in de NDA ingegaan op het functioneren, de ruimtelijke samenhang en de hydrologie van het gebied, maar hieruit blijkt onvoldoende welke hydrologische processen zorgen voor de ecologische en hydrologische condities die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te bereiken. Welke drukfactoren welke problemen voorzaken kan dan beter worden beoordeeld, op basis waarvan meer inzicht ontstaat in de benodigde herstelmaatregelen en waar deze genomen moeten worden. In de NDA dient het gehele eiland ook meer te worden beschouwd als één systeem, in plaats van opgeknipt in de Natura 2000-gebieden Noordzeekustzone, Waddenzee en Duinen Schiermonnikoog.
- **Overzicht drukfactoren en effectiviteit maatregelen.** De NDA benoemt wel een aantal drukfactoren, maar beschrijft niet de precieze oorzaken daarvan. Dit komt doordat er geen beeld is geschetst van het bredere natuursysteem (LESA), waarbij ook de omgeving van het natuurgebied is betrokken. De NDA beschrijft vervolgens wel maatregelen, maar het geschatte effect van de maatregelen (zowel afzonderlijk, gecombineerd als potentiële neveneffecten) is niet gespecificeerd. Monitoring en nabehoer van maatregelen is vaak afwezig, omdat hiervoor geen budget voor is gereserveerd. Hierdoor is niet helder welke (combinatie van) maatregelen relatief de meeste ecologische winst opleveren, welke maatregelen nodig zijn om de doelen te halen en welke om (verdere) verslechtering voorkomen.
- **Een samenhangende (lange termijn) strategie voor het eiland.** Bepaal vanuit de inzichten die worden verkregen via de vorige stappen de noodzakelijke systeemherstelmaatregelen voor de natuur op het eiland. Ontwikkel, omdat noodzakelijke maatregelen ook buiten de Natura 2000-begrenzing nodig zijn, samen met gebiedspartners een samenhangende en toekomstbestendige strategie voor natuurherstel op het hele eiland. Kijk hierbij naar zowel de gestelde doelen als naar de kernopgave, beschouw alle drie de Natura 2000-gebieden tezamen en maak dit voor de lange termijn.
- **Kennisprogramma.** Stel een kennisprogramma op waarin het benodigde onderzoek wat uit bovenstaande punten voortvloeit, wordt voorzien van een verantwoordelijke, een budget en een planning. Neem hierbij, naast de al voorgenomen monitoring, ook gebiedskennis van bijvoorbeeld de beheerders mee.

Welke maatregelen moeten en kunnen snel worden gestart?

Een aantal knelpunten voor het halen van doelen voor dit gebied is duidelijk en het uitstellen van maatregelen kan het halen van de doelen bemoeilijken. Maatregelen waarvan zeker is dat ze nodig zijn om verslechtering te voorkomen, en waarvan de ecologische risico's gering tot nihil zijn, moeten spoedig uitgevoerd worden. De NDA beperkt zicht tot bestaande en geplande maatregelen, waarbij de focus ligt op het gebied zelf. Maatregelen die

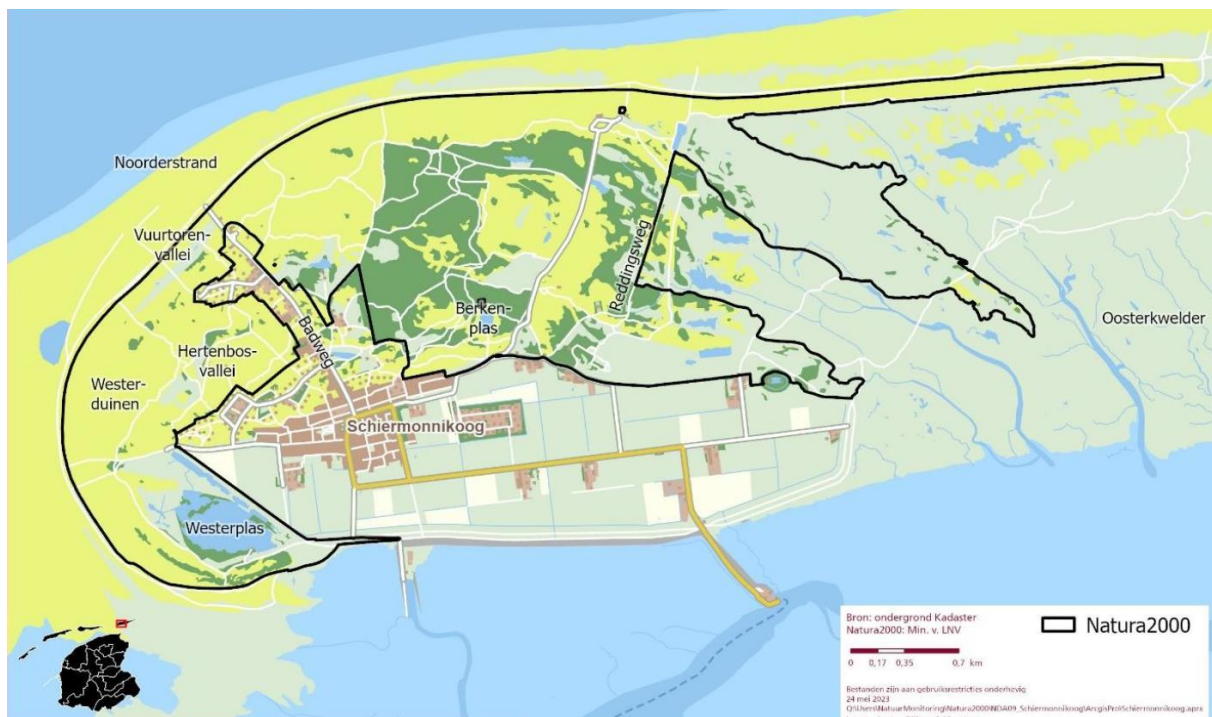
² Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en dit arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie: C-418/04.

aanvullend, vooral buiten het gebied, getroffen kunnen worden, komen niet in beeld. Deze maatregelen zijn voor het gezond maken en houden van de natuur in het gebied wel van groot belang:

- **Verlagen van de stikstofdepositie door bronpak.** Ondanks de bewonderenswaardige op het eiland gedane inspanningen, lijkt de stikstofdepositie nog steeds te hoog voor de aanwezige natuur. De effecten op de natuur zijn cumulatief (stikstof uit het verleden blijft lang in het systeem achter) en dit is in het gebied onder andere te zien door vergrassing. Dit proces leidt tot een lagere diversiteit van flora en fauna. Totdat de stikstofdepositie verlaagd wordt, blijven de negatieve effecten toenemen en zal de natuur nog verder verslechteren.
- **Onverminderd voortzetten van het huidige natuurbeheer.** Dit is noodzakelijk om de huidige natuurwaarden te behouden. Ook is nabeheer nodig op de grote, kaalgemaakte oppervlakten om kleinschalige verstuingen te initiëren.
- **Verbeteren van de hydrologie.** Verbeter de waterkwaliteit van de Westerplas en de hydrologie in de Groenglop, zodat de potentie van dit gebied benut kan worden.
- **Begrazing.** Verhoog de konijnenstand, door bijvoorbeeld betere verbindingen te maken met de gebieden met recreatiewoningen waar de konijnen nog wel floreren.
- **Recreatiezoning.** Breng in beeld waar recreatie leidt tot verstoring van onder meer (broedende) vogels en stel op basis hiervan een zoningplan op. Koppel hier ook de benodigde maatregelen aan, zoals handhaving.
- **Verstuivingsdynamiek.** Creëer meer verstuingen in de duinen, op zijn minst kleinschalig, om instuiving van kalkrijk zand te bevorderen.

Leeswijzer bij het vervolg van dit advies

Hoofdstuk 2 bevat, per onderdeel van de NDA, hoe bovenstaand advies uitwerkt. In hoofdstuk 3 staan adviezen van de Ecologische Autoriteit voor het provinciale gebiedsprogramma.

Figuur 1: Overzichtskaart van Natura 2000-gebied Duinen Schiermonnikoog. (Bron: Natuurdoelanalyse Duinen Schiermonnikoog).

Waarom een natuurdoelanalyse?

Het Rijk ziet dat de kwaliteit van natuur onder druk staat, onder meer als gevolg van intensief gebruik van land en water, emissies van stikstof en klimaatverandering. Met de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) en het bijbehorende verbeterprogramma³ wil Nederland die negatieve trend keren.

In die regelgeving is ook vastgelegd dat per Natura 2000-gebied een zogenoemde natuurdoelanalyse (NDA) moet worden gemaakt. Daarin moet blijken wat de actuele natuurkwaliteit is, welke knelpunten ('drukfactoren') er zijn en hoe de natuurdoelen voor dat gebied kunnen worden behaald. Een NDA biedt op zijn beurt input voor een gebiedsprogramma waarin wordt opgenomen welke maatregelen⁴ daadwerkelijk genomen zullen worden.

Waarom een advies van de Ecologische Autoriteit?

De provincie Friesland heeft de NDA over Duinen Schiermonnikoog voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit. De Ecologische Autoriteit toetst of in de NDA alle essentiële ecologische informatie werd betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's.⁵ In de bijlage bij dit advies staan de werkwijze, samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt zijn te vinden door nummer 5118 op www.ecologischeautoriteit.nl in te vullen in het zoekvak.

De Ecologische Autoriteit is zich bewust van de hoge druk en onzekere politieke en maatschappelijke ontwikkelingen waaronder de NDA's van de provincies tot stand moesten komen. Zij waardeert de onder die omstandigheden geleverde kwaliteit. Desondanks onderwerpt de Ecologische Autoriteit de NDA's aan een gedetailleerd wetenschappelijk-ecologisch oordeel. De NDA's vormen een belangrijke onderlegger voor de effectiviteit en doelmatigheid van het (regionale) natuurbeleid, voor de kwaliteit van de politiek-bestuurlijke afweging van maatregelen én voor het succes van gebiedsprocessen met alle belanghebbenden. Goede informatie in de NDA is daarmee een randvoorwaarde voor de kwaliteit van de besluitvorming en voor het samen met anderen (bestuurders, burgers en ondernemers) werken aan een goede natuur- en leefkwaliteit van het hele landelijk gebied.

³ Het programma [Stikstofreductie en Natuurverbetering](#). Dit programma geeft invulling aan de Wsn. In deze wet is vastgelegd dat de stikstofdepositie omlaag gebracht moet worden en de natuur verbeterd moet worden om de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en soorten (alsnog) te realiseren.

⁴ Zie voor de reikwijdte van deze maatregelen de *Interpretation Guide Natura 2000-beheer*, paragraaf 2.4: 'de instandhoudingsmaatregelen kunnen de vorm aannemen van "passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen" en "zo nodig" de vorm van "passende beheersplannen".'

⁵ Zie het [Instellingsbesluit](#) van de Ecologische Autoriteit.

2. Toelichting per onderdeel van de NDA

In dit hoofdstuk licht de Ecologische Autoriteit haar oordeel toe, in de volgorde van de natuurdoelanalyse. De hoofdstukken over landschapsecologische systemanalyse, drukfactoren en gewenste omgevingscondities zijn samengenomen vanwege hun sterke samenhang. De Ecologische Autoriteit geeft in een tekstkader aan welke informatie aangevuld moet worden. Naar haar oordeel is deze ecologische informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen door de provincie bij de besluitvorming over Duinen Schiermonnikoog.

2.1 Algemene opmerkingen vorm, navolgbaarheid et cetera

De Ecologische Autoriteit is van mening dat de NDA over het algemeen goed leesbaar is en een heldere samenvatting bevat. Een aantal conclusies is niet navolgbaar omdat de relatie met gebruikte referenties of bronverwijzingen ontbreekt. Daarnaast is er onvoldoende inzicht in het functioneren van het landschapsecologisch systeem, doordat er geen systeemanalyse in de NDA is opgenomen. De resolutie van een deel van de gepresenteerde kaarten schiet tekort, waardoor deze niet leesbaar zijn.

De Ecologische Autoriteit geeft daarom ter overweging de NDA te redigeren. Laat duidelijk naar voren komen hoe het systeem functioneert, welke knelpunten aan de orde zijn, welke factoren sturend zijn voor systeemherstel en wat daarvan de betekenis is voor de te nemen maatregelen. Geef voor de maatregelen aan wat de te verwachten (positieve) effecten zijn en prioriteer deze. Zo kan de NDA betrokken worden bij de totstandkoming van het gebiedsprogramma, waarin concrete maatregelen een plek moeten krijgen. Betrek bij dit proces ook de gebiedsbeheerders van Natuurmonumenten, het waterschap en/of Rijkswaterstaat.

In de NDA moet een analyse op hoofdlijnen plaatsvinden, die voor de lezer navolgbaar is zonder dat het noodzakelijk is achtergronddocumenten te hoeven raadplegen. Noem daarbij de essentiële ontwikkelingen en getallen, en laat details zo veel mogelijk weg. Beperk het gebruik van algemenere informatie als dit geen toegevoegde waarde heeft voor de analyse en beoordeling. Verwijs voor meer gedetailleerde informatie en achtergrondinformatie naar bijlagen en literatuur. De NDA is daarmee doelmatiger voor het vervolgproces.

2.2 Referentiesituatie en doelen

De referentie en de betekenis daarvan voor de doelen

De referentiedatum is voor Habitatrictlijngebieden het moment dat het gebied door de Europese Commissie is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang (hierna: moment van 'aanmelden').⁶ Voor Vogelrichtlijn-doelen vormt in principe het moment van *aanwijzen* de referentie.⁷ De staat van de natuur op dit referentiemoment is belangrijk om te kunnen bepalen of de natuur voor- of achteruitgaat, en of behoudsdoelstellingen behaald worden.

Voor instandhoudingsdoelstellingen die met een wijzigingsbesluit later zijn toegevoegd, is de referentie afhankelijk van het wijzigingsbesluit. Als de reden voor het toevoegen is dat het habitatype of leefgebied pas na de referentiedatum in het Natura 2000-gebied is ontstaan, dan vormen de oppervlakte en kwaliteit op dat latere moment de referentie voor deze nieuwe doelen. Als het besluit echter een correctie is (en dus geen actualisatie), zoals het wijzigingsbesluit voor aanwezige waarden uit 2022, dan geldt voor de toegevoegde waarden het referentiemoment uit het aanwijzingsbesluit.

⁶ Zie artikel 4 lid 5 Habitatrictlijn. In de praktijk wordt in Nederland het moment van aanwijzing gebruikt, vaak jaren later. Dat dit niet correct is, heeft de Ecologische Autoriteit in haar advies over de Handreiking Natuurdoelanalyse nog niet naar voren gebracht, maar wel in haar advies 'Doen wat moet én kan' (26 januari 2024, te raadplegen [via haar website](#), zie met name paragraaf 1.1 van de Bijlage).

⁷ Tenzij dat moment voor 10 juni 1994 ligt. In dat geval is 10 juni 1994 de referentiedatum.

In het Aanwijzingsbesluit voor Natura 2000-gebied Duinen Schiermonnikoog zijn de instandhoudingsdoelen geformuleerd in termen van 'behoud' of 'uitbreiding' van oppervlakte en 'behoud' of 'verbetering' van kwaliteit. Kwantitatieve doelen ontbreken. SMART-geformuleerde doelen⁸ zorgen ervoor dat de provincie weet waar ze in het gebiedsprogramma op moet sturen, en hoe. Om te kunnen bepalen of deze doelen gehaald worden moet bovendien duidelijk zijn wat op het moment van aanmelding (in dit geval 2004) de staat van de natuur was.

In de NDA is een (T₀-)habitattypenkaart opgenomen uit 2014. Deze kaart is volgens de NDA grotendeels gebaseerd op gegevens uit 1997 en 2004-2006. De kaart zou daardoor vrij goed overeen moeten komen met het jaar van aanmelden (2004). Toch geeft de NDA aan dat referentiesituatie in 2009 ligt (moment van aanwijzing). Een belangrijk nadeel van deze kaart is dat voor sommige habitattypen gewerkt is met zoekgebieden, waardoor geen goede kwantitatieve informatie over de oppervlaktes in de uitgangssituatie beschikbaar is. Dit geldt voor een groot deel van het Natura 2000-gebied. Bovendien is bij de totstandkoming van deze kaart vooral gekeken naar de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFB) om de aanwezigheid van typische soorten in te schatten.

Verder is in de NDA aangegeven dat er nog geen actuele habitattypenkaart beschikbaar is, maar dat op basis van een vegetatiekartering van 2015-2017 een voorlopige T1-habitatkaart is gebruikt.

Tot slot zijn de meetreeksen van de broedvogelpopulaties niet volledig, van verscheidene soorten ontbreken inventarisatiegegevens van veel (recente) jaren. Hoewel de trend wel uit de beschikbare data zichtbaar wordt, is niet bekend waar de soorten zich nog wel bevinden of voor het laatst aanwezig waren. Hierdoor is een oordeel over de ontwikkeling van de kwaliteit van het broedgebied lastig te maken.

Geef een toelichting op de wijze van totstandkoming van de referentie en voor welk tijdstip die geldt. Ga verder na of de T₀ beter kan worden onderbouwd met oude gegevens (excursieverslagen, karteringen, tellingen), abiotische metingen en gegevens over typische en indicatorsoorten. Breng in beeld welke typische en indicatorsoorten voorkwamen rond het moment van aanmelden als Habitatrichtlijngebied (en aantal vogels op moment van aanwijzen als Vogelrichtlijngebied), en waar het gebied dus weer ruimte voor zou moeten kunnen bieden. Een analyse van trends in abiotische omstandigheden, moet betrokken worden bij het inschatten van de kwaliteit van de habitattypen en leefgebieden van vogels in de T₀ en de huidige situatie, de T₁. Onderbouw deze met behulp van beschikbare metingen, de landschapsecologische systeemanalyse en de analyse van drukfactoren.

Stel op basis van de draagkracht van het gebied kwantitatieve doelen op. Reconstrueer hiervoor zo goed mogelijk de T₀. Benut oude onderzoeken (karteringen/tellingen) om dit te onderbouwen. Als een kwantitatief doel vaststellen niet mogelijk is, zoek dan naar herleidbare en eventueel zelfs kwantitatief toetsbare afgeleide doelstellingen (zoals oppervlakte geschikt habitat voor die bepaalde soort of het aantal benodigde geschikte voorplantingsplekken). Dit maakt de trend van natuurkwaliteit zichtbaar en toetsbaar, en zoveel mogelijk kwantitatief.

Vul verbeter- en uitbreidingsdoelstelling in

Gebiedspecifieke doelen moeten nog concreter, landelijke doelen komen er nog bij

De huidige doelen van het gebied kennen verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen. Het realiseren hiervan is dan ook nodig voor het behalen van de doelen van het gebied én de landelijke gunstige staat van instandhouding.

Voor het behalen van de gunstige landelijke staat van instandhouding, zijn de Natura 2000-gebieden uiteraard van groot belang; zij bevatten ongeveer de helft van de soorten en habitats die hiervoor nodig zijn. Echter, nog niet alle soorten en vegetaties hebben al een goede plek in Nederland gekregen. Sommige zullen niet (alleen) binnen Natura 2000-gebieden gerealiseerd moeten worden. Andere doelen moeten nog toegevoegd worden

⁸ Specifiek, meetbaar, aannemelijk, realistisch en tijdgebonden.

aan gebieden. Op dit moment werkt LNV aan de doorvertaling van wat dit concreet betekent voor de gebieden. Daardoor zijn mogelijk nog verdergaande uitbreidingsdoelen nog niet bekend.

Dit betekent dat voor dit gebied zowel de 'eigen' verbeter-/uitbreidingsdoelen voor dit gebied nog verder ingevuld moeten worden en dat hier op termijn mogelijk nog de landelijke doelen bij komen.

Voor verbeter- en uitbreidingsdoelen is van groot belang dat deze verder gekwantificeerd en uitgewerkt worden met abiotische kenmerken van het gebied. Daarvoor zijn inzicht in de referentie, de huidige situatie, historische gegevens, de ecologische potentie van het gebied en de trends van belang.

De Ecologische Autoriteit adviseert daarom om de uitbreidings- en verbeterdoelstellingen uit te werken naar de ecologische potentie van het eiland; plaats (waar), tijd (wanneer) en omvang/gewenste kwaliteit (wat). Gebruik hierbij inzichten over potenties die het eiland heeft voor verdere ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van habitats en leefgebieden (en dan met name in het Natura 2000-gebied Noordzeekustzone). Formuleer vervolgens op basis hiervan SMART de verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen en koppel deze aan de kernopgave(n) voor het eiland.

Kartering van droog en vochtig bos

Uit de NDA blijkt dat op het referentiemoment het habitattype vochtige duinbossen aanwezig was. Op de actuele habitattypenkaart (T₁) lijkt dit gekarteerd als droog duinbos. Uit de NDA blijkt niet wat hier de achterliggende oorzaak van is. De Ecologische Autoriteit beveelt aan om duidelijk aan te geven wat de oorzaken hiervan zijn en of dit een gewenste ontwikkeling is, of dat maatregelen nodig zijn om dit bos nat te houden.

Klimaatverandering en toekomstperspectief

Klimaatverandering betekent dat in de toekomst arealen van (vogel)soorten en habitats kunnen verschuiven, of dat populaties binnen deze arealen groeien. Zeespiegelstijging kan leiden tot de noodzaak om het kustbeheer te veranderen, wat impact kan hebben op dynamiek in het gebied (duinaangroei en verstuiving). Ook kunnen zomerstormen invloed hebben op de broedlocaties van vogelsoorten. Dit kan betekenen dat de Schiermonnikoogse duinen minder of meer geschikt worden voor bepaalde doelen, maar ook dat dit gebied een grotere bijdrage kan leveren aan het landelijke doel voor sommige soorten en habitattypen.

Besteed in de monitoring aandacht aan gebiedsvreemde of habitatvreemde soorten en geef in de volgende versie van de NDA een beschouwing over de toekomstige mogelijkheden voor andere soorten en habitattypen dan waar het gebied nu voor is aangewezen (van de Vogel- of Habitatrichtlijn). Geef ook aan in hoeverre habitattypen bestand zijn tegen de effecten van droogte en wateroverlast en wat er aanvullend nodig is om de robuustheid en veerkracht van het systeem te vergroten.

2.3 Ecologische analyse, gewenste omgevingscondities en drukfactoren

Inzicht in het landschapsecologische systeem

Systeeminzicht is de kern van een NDA. Het is nodig om inzicht te krijgen in de gewenste omgevingscondities en goede systeemherstelmaatregelen die moeten worden genomen om de natuurdoelen te halen.

Voor Duinen Schiermonnikoog is geen landschapsecologische systeemanalyse (LESA) uitgevoerd. Weliswaar is op hoofdlijnen wel duidelijk welke problemen er spelen, maar door het gemis van een LESA, die ook ingaat op de ruimere omgeving rond het natuurgebied, is de analyse van knelpunten en oorzaken niet navolgbaar in de NDA. Ook komt hier niet uit naar voren, hoe en waar deze door maatregelen opgelost moeten worden (als systeem en per habitattype). Daarnaast ontbreekt inzicht in de effectiviteit van de overlevingsmaatregelen. Hierdoor is het

niet goed mogelijk om een volledige, goed onderbouwde integrale strategie voor het herstel van het gebied te formuleren als basis voor het gebiedsproces.

Het functioneren van het landschapsecologisch systeem van het gebied in relatie tot de omgeving, is onvoldoende beschreven in de NDA. Dit bemoeilijkt het in beeld brengen van effectiviteit (en prioritering) van maatregelen, die voor een deel buiten de Natura 2000-begrenzing van dit gebied aan de orde zullen zijn. Op Schiermonnikoog (en andere Waddeneilanden) wringt dit des te meer, omdat er drie Natura 2000-gebieden zijn aangewezen op het eiland (naast Duinen Schiermonnikoog zijn dit Noordzeekustzone en Waddenzee) die ecologisch een geheel vormen. Dynamische habitattypen op Schiermonnikoog, zoals embryonale duinen, ontwikkelen zich regelmatig buiten de begrenzing van het ene Natura 2000-gebied, maar binnen de begrenzing van het andere gebied. Dit geldt naast de dynamische duinen(vorming), bijvoorbeeld ook voor het voorkomen van de groenknolorchis. Door van het gehele eiland de landschapsecologische (en hydrologische) samenhang in beeld te brengen kunnen effectievere maatregelen getroffen worden om behouds- en verbeterdoelstellingen op het eiland te behalen.

Gebruikte methode in de NDA

De hele NDA is gebaseerd op een benadering van standplaatsschaal gericht op afzonderlijke habitattypen zonder dat hierbij hun landschappelijke en ruimtelijke samenhang wordt betrokken.⁹ Daarom geeft de NDA geen goed inzicht in de werking van het systeem en de landschapsecologische inbedding van de habitats en leefgebieden in hun omgeving.

Met deze methode wordt bovendien de ontwikkeling in de tijd van het landschap en van de habitattypen daarbinnen niet of nauwelijks in beeld gebracht. Dat alles is wel nodig voor een beoordeling of uitgevoerde maatregelen geleid hebben tot een verandering en/of tot het ombuigen van negatieve ontwikkelingen. Daarnaast kan met een analyse van flora en fauna op km²-schaal niet altijd (afhankelijk van de soort) worden beoordeeld of deze ook daadwerkelijk in de habitattypen voorkomen. Hierdoor, maar ook mede door ontbreken van de referentiesituatie, is een uitspraak of er zich werkelijk een verbetering of een verslechtering van een bepaald habitatype heeft voorgedaan (en of de kernopgave meer binnen bereik is gekomen) lastig te maken.

Een concrete vertaling naar de noodzakelijke maatregelen, zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied, ontbreekt.

Dynamiek door verstuingen en instroom van zeewater

Er is in de NDA geen aandacht voor de bijzondere kustontwikkeling, waardoor er op het strand vóór de zeereep langs een groot deel van het eiland een nieuwe duinenrij is ontstaan. Hoewel dit plaatsvindt in het Natura 2000-gebied Noordzeekustzone, heeft deze ontwikkeling wel invloed op met name de zeereep in het Natura 2000-gebied Duinen Schiermonnikoog. Deze is namelijk helemaal afgesloten van de directe invloed van de zee en van verstuingen vanaf het strand, waardoor deze dynamiek hier afwezig is en veroudering van de vegetaties en bodem optreedt. Hernieuwde dynamiek in de zeereep is pas te verwachten als de nieuwe duinenrij doorbroken wordt door washovers, of geheel is geërodeerd. Verstuing in en door de zeereep is zolang deze situatie voortduurt kansloos, tenzij in de zeereep maatregelen genomen worden om op kleine schaal dynamiek te initiëren, zoals bij de Marlijn. De ingrepen die hier genomen zijn om dynamiek op te wekken moeten echter wel gevolgd worden door nabeheer, om verstuingen op gang te brengen. Zonder nabeheer zijn de kaal gemaakte oppervlakken gedoemd weer snel te stabiliseren door hergroei vanuit achtergebleven wortels. Richt het nabeheer met name op de zuidwest tot west georiënteerde hellingen, omdat de kans op verstuing daar het grootst is (overheersende windrichting).

⁹ De NDA beschrijft de ecologische condities die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren, net als de huidige toestand daarvan. Dat laatste is gebeurd met Iteratio en aangevuld met enkele lokale metingen, maar de uitkomsten daarvan zijn niet getoetst aan actuele meetgegevens en daardoor mogelijk niet voldoende betrouwbaar en actueel. Bij de analyse van knelpunten wordt sterk geleund op Iteratio, waarbij de lokale condities op de voorgrond staan en een bredere systeemcontext slechts beperkt is beschouwd. De oorzaken van een deel van de knelpunten, zoals verdroging, zijn daardoor niet goed te herleiden.

Dynamiek in de vorm van kleinschalige verstuingen zou nog op meer plaatsen toegepast kunnen worden, zoals bij de Westerduinen. Pogingen om verstuingedynamiek te initiëren door inzetten van grote grazers, zoals ten oosten van de Bernardsweg, leiden vooralsnog niet tot verstuingen, maar wel tot landschapsdegradatie door vertrapping (zie hieronder onder drukfactor begrazing).

Om de effectiviteit van verstuingemaatregelen te kunnen bepalen moet monitoring ingezet worden. De Ecologische Autoriteit ziet in het verbeteren van kleinschalige verstuing wel een kans voor systeemherstel van het gebied. Gezien de kustontwikkeling met uitbreiding en de vorming van een nieuwe duinenrij, zouden Duinen van Schiermonnikoog en Noordzeekustzone hier als één systeem beschouwd moeten worden.

Waterhuishouding

Een van de knelpunten voor een aantal grondwaterafhankelijke habitattypen (onder andere vochtige duinbossen, blauwgraslanden en vochtige duinvalleien) is een te lage voorjaarsgrondwaterstand en een te ver uitzakkende zomergrondwaterstand. Oorzaken voor de te lage grondwaterstanden zijn de relatief lage drainagebasis door de waterpeilen in de polder en de grondwateronttrekking voor de drinkwatervoorziening op het eiland. De invloed van baserijk grondwater in de wortelzone is verminderd en die van zuur neerslagwater vergroot.

Besteed in de hierboven reeds geadviseerde LESA, ruim aandacht aan het vroegere en huidige hydrologische functioneren van het eiland. Daarmee wordt meer inzicht verkregen in de knelpunten van de waterhuishouding en worden oorzaken beter in beeld gebracht.

Kwaliteit van de Westerplas

De kwaliteit van de Westerplas staat onder druk door eutrofiering. De NDA stelt dat de belangrijkste oorzaak hiervoor guanoïfïe is: vermessing door aalscholvers en ganzen. Daarnaast is sprake van een historische belasting van de waterbodem door voedselrijk water vanuit het poldersysteem. De NDA schat in dat het saneren van de waterbodem als maatregel onvoldoende effectief is om de waterkwaliteit te verbeteren. De Ecologische Autoriteit vindt dit onvoldoende navolgbaar in de NDA en beveelt aan dit nader te onderbouwen.

Daarnaast beveelt de Ecologische Autoriteit aan om een lange termijn perspectief voor de Westerplas te ontwikkelen. Ga in op de gewenste ontwikkelrichting en beschrijf hoe nieuwe eilandjes of broedplaatsen daarin passen.

Hydrologie van Groenglop

Uit de NDA en het veldbezoek komt naar voren dat het hydrologische systeem in het Groenglop niet optimaal is voor de aanwezige habitattypen (zoals heischrale grijze duinen en blauwgraslanden). Er zijn twijfels over de effectiviteit van voorgenomen verbetermaatregelen en het aanvullende hydrologisch onderzoek is nog niet uitgevoerd. De Ecologische Autoriteit beveelt aan om te onderzoeken in hoeverre het hanteren van hogere stuw- en polderpeilen ten zuiden van het Groenglop een positief effect hebben op de hydrologische condities.

Stikstof

De NDA geeft aan dat stikstofdepositie een van de belangrijkste drukfactoren is en zorgt voor verzuring en vermessing. Om de stikstofemissies (en daarmee deposities) op Schiermonnikoog te verminderen zijn met een gezamenlijke aanpak reeds bewonderenswaardige maatregelen getroffen door de agrariërs op het eiland.

De kritische depositiewaarden van heischrale grijze duinen en blauwgraslanden worden echter op dit moment waarschijnlijk nog steeds overschreden, waardoor de stikstofdepositie een bepalende drukfactor blijft. Ook is de stikstofdepositie in het verleden van belang, omdat effecten hiervan op de natuur cumulatief zijn. Dit is in het Natura 2000-gebied onder andere te zien aan de sterke vergrassing. Al deze processen leiden tot een lagere diversiteit van flora en fauna.

Vul de NDA aan met een gedegen onderbouwing van de invloed van stikstof en de mate waarop dit een drukfactor is voor dit gebied. Betrek bij deze onderbouwing het voorkomen van indicatorsoorten voor verzuring en/of vermesting (in relatie tot verdroging), de huidige staat van de habitattypen en leefgebieden van soorten en historische gegevens over typische soorten en de bodemgesteldheid.

Aanpassing van de kritische depositiewaarden

Onlangs zijn de KDW's voor verschillende habitattypen en leefgebieden van soorten op basis van nieuw wetenschappelijk onderzoek nader ingevuld.¹⁰ Dit is verwerkt in de nieuwe versie van AERIUS Monitor (5 oktober 2023), samen met onder andere de nieuwe cijfers over de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. De nieuwe KDW's en nieuwe cijfers over de totale depositie waren op het moment van opstellen van de NDA nog niet beschikbaar. Toch zijn deze relevant voor de actuele opgave voor dit gebied. De Ecologische Autoriteit beveelt daarom sterk aan in een aanvulling op de NDA aan te geven of de KDW's voor dit gebied zijn aangepast. Geef aan wat dit betekent voor de opgave voor het gebied.¹¹ Omdat AERIUS jaarlijks wordt aangepast, is het nodig om de cijfers ook in toekomstige versies van de NDA actueel te houden.

Inzicht in bodem

In het gebied zijn vergrassing en verruiging met houtige gewassen te zien. Dit is het gevolg van een combinatie van verdroging en stikstofdepositie. Dit heeft geleid tot verzuring en ophoping van organische stof in de bodem, en een lagere diversiteit van flora en fauna. De bodemgesteldheid is een van de sleutelfactoren voor herstel. Meer inzicht in de bodem geeft ook aanknopingspunten voor het nemen van maatregelen.

Informatie over abiotische bodemparameters gebaseerd op metingen in het veld, dus buiten Iteratio, ontbreekt grotendeels. Terwijl deze informatie kan helpen bij het duiden van de achteruitgang van vegetatie in het gebied en het optimaliseren van beheer. Het huidige oordeel over bodemkwaliteit is gebaseerd op een beperkte set data. Aanvullende informatie is noodzakelijk bij het benoemen van de oorzaken van de sterke verruiging van vegetaties in het gebied.

Vul de NDA aan op bovenstaande punten. Geef inzicht in sturende factoren in het gebied. Onderwerpen waarop in ieder geval aanvullende informatie nodig is zijn abiotische parameters, waaronder grondwaterstanden, pH en organisch stofgehalte van de bodem. Maak deze leemten in kennis onderdeel van het kennisprogramma (zie paragraaf 2.6 van dit advies). Relateer de verkregen inzichten aan grondwaterregimes en aan grondwaterkwaliteit. Hierbij dient de vraag te worden beantwoord of genoeg basenrijk grondwater de wortelzone bereikt om de pH en basenverzadiging daarvan op een voldoende hoog niveau te houden.

Verontreiniging

De NDA beschrijft summier dat verontreinigingen mogelijk een drukfactor zijn, maar kwantificeert dit niet. De NDA gaat niet in op de aanwezigheid van PFAS, dat langs de gehele Nederlandse kust een probleem lijkt te zijn. De Ecologische Autoriteit adviseert om goed inzicht te krijgen in de omvang van de verschillende verontreinigingen in het gebied, waaronder PFAS. Ga ook in op mogelijke verontreiniging via het (grond)water door, bijvoorbeeld, gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op het eiland.

Oppervlakte en connectiviteit van habitattypen en leefgebieden

De beperkte omvang van sommige habitattypen en leefgebieden is mogelijk een knelpunt voor de daarin voorkomende typische soorten en broedvogels. Dit knelpunt wordt echter niet in de NDA uitgewerkt, waardoor niet navolgbaar is wat de gevolgen hiervan zijn voor de instandhoudingsdoelen. Er wordt ook niet ingegaan op

¹⁰ Wamelink et al, 2023. <https://research.wur.nl/en/publications/overzicht-van-kritische-depositiewaarden-voor-stikstof-toegepast->.

¹¹ In het gebied kunnen specifieke omstandigheden aan de orde zijn die zorgen dat ondanks een overschrijding van de KDW, toch een goede kwaliteit aanwezig kan zijn. Let op bij de vaststelling van de KDW voor het type natuur, niet al met deze omstandigheden is rekening gehouden; deze omstandigheden mogen dan namelijk niet nogmaals meegenomen worden voor het gebied.

potentiële maatregelen op het eiland om de connectiviteit (en oppervlakte) te verhogen (ook met de andere aanwezige Natura 2000-gebieden).

Geef in de NDA aan of er potenties zijn voor het creëren van verbindingen op het eiland met andere (beschermde) natuur. Doe dit SMART, zodat deze in het gebiedsproces een goede rol kunnen krijgen. Benoem ook omringende gebieden die kansrijk zijn, maar nu nog niet als natuur zijn aangewezen. Ook als gronden niet meteen volledig kwalificeren, kunnen ze wel een bijdrage leveren aan de robuustheid van het systeem met een grotere soortenrijkdom dan nu en als verbinding en/of leefgebied voor fauna. Geef aan welke soorten en vegetaties in de omgeving aanwezig zijn of welke potenties hiervoor aanwezig zijn.

Effectiviteit van begrazing

De NDA benoemt de huidige lage konijnenstand als problematisch. Dit wordt deels opgevangen middels de inzet van andere grazers. Begrazing kan de vergrassing tegengaan, maar niet de verzuring en ophoping van organische stof in de bodem. Ook worden potentiële neveneffecten van begrazing in de NDA alleen genoemd voor broedvogels. Andere neveneffecten als het vertrappen van hellingen en van korstmossen, een belangrijk onderdeel van kalkarme grijze duinen, worden niet verder uitgediept. Doordat een goede uitwerking van de drukfactor ontbreekt, kan de effectiviteit van voorgestelde maatregelen niet goed bepaald worden.

De Ecologische Autoriteit adviseert om het (gebrek aan) begrazing als volwaardige drukfactor uit te werken. Ga ook in op de effectiviteit van begrazing om verzuring of ophoping van organische stof tegen te gaan, en op potentiële neveneffecten van begrazing op de aanwezigheid van korstmossen, insecten en vogelsoorten. Bespreek ook kansen die begrazing biedt voor kleinschalige verstuingen en de praktijkervaring daarmee, tot nu toe.

Recreatie

Schiermonnikoog heeft een fijnmazig netwerk van wandel- en fietspaden. Daarnaast zijn de duinen jaarrond (bijna) volledig opengesteld voor betreding. Omdat de natuur in het gebied onder druk staat van veel factoren, is verstoring door recreatie ook een aandachtspunt voor met name het halen van de doelen voor broedvogelsoorten.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de drukfactor recreatie verder uit te werken. Geef daartoe aan waar de belangrijkste (kansen voor) leefgebieden van vogels liggen en hoe die er uit moeten zien qua vegetatie en omvang. Maak daarmee inzichtelijk of doelen voor kwaliteit en grootte van de leefgebieden gehaald worden. Wanneer een bepaald areaal nodig is voor een broedpaar, maar dat nergens beschikbaar is zonder verstoring, is aanvullende (gefaseerde) recreatiezonering noodzakelijk.

2.4 Bestaande maatregelen en verwacht effect bestaande zekere maatregelen

Relatief belang van de maatregelen

In de NDA staan in hoofdstuk 6 de uitgevoerde en geplande maatregelen beschreven. De beoogde effecten van de maatregelen zijn toegelicht in hoofdstuk 7, maar hier is sprake van een algemeen theoretische uiteenzetting volgens de herstelstrategieën voor de desbetreffende habitattypen. Hierdoor is niet te beoordelen of geplande en uitgevoerde maatregelen leiden tot het behalen van de instandhoudingsdoelen voor de habitattypen en vogelsoorten. Daardoor komt in de NDA het relatieve belang van de herstelmaatregelen niet duidelijk naar voren. De genoemde maatregelen hebben in de meeste gevallen een kleine impact.

Ook is niet te herleiden of maatregelen elkaar onderling hinderen, versterken of zelfs uitsluiten in ruimte en kwaliteit van het Natura 2000-gebied. Een beeld van systeemherstel op gebiedsschaal en de maatregelen die daarvoor zijn ingezet ontbreken. Er mist een herstelstrategie voor het totale eiland. De Ecologische Autoriteit

betwijfelt of de doelen worden gehaald met alleen afzonderlijke maatregelen voor individuele habitattypen. Een eilandbrede herstelstrategie vergroot de bruikbaarheid van de NDA in het gebiedsproces en bij de besluitvorming in het gebiedsprogramma aanzienlijk.

Beschrijf in de NDA voor alle bestaande en geplande maatregelen of het systeemmaatregelen of overlevingsmaatregelen betreft en beschrijf de relatieve effectiviteit per maatregel. Prioriteer vervolgens de maatregelen en leg ze ook op kaart vast. Verwerk bovenstaande in een herstelstrategie op de schaal van het totale eiland.

Bodem, water en lucht op orde: belang systeemmaatregelen

Bepaalde systeemmaatregelen die zorgen voor herstel van de basis van een gebied voor bodem, water en lucht, zullen een zeer groot positief effect hebben voor het hele gebied en alle vegetaties en soorten daarbinnen. Dergelijk systeemherstel is voor vrijwel alle soorten van vitaal belang, terwijl andere, kleinschalige, maatregelen voor een bepaalde soort weliswaar nodig zijn, maar niet het hele systeem zullen verbeteren. Dit onderscheid inzichtelijk maken is van belang voor het nemen van besluiten over de maatregelen en de urgentie daarvan, zeker in het geval dat verslechtering reeds is opgetreden.

Wat is SMART bij een natuurherstelmaatregel?

- Specifiek: locatie(s), hoeveelheid, soort maatregel en de werking/effect ervan.
- Meetbaar: hiervoor zijn van belang SMART geformuleerde doelen, de referentiesituatie, inzicht de gewenste abiotische condities. Ook (toekomstige) monitoring zorgt voor het meetbaar maken van het effect van maatregelen.
- Aannemelijk: hiervoor is de inbedding van de maatregel vanuit de inzichten uit de LESA van belang.
- Realistisch: Is de maatregel haalbaar door negatieve effecten op andere doelen? Een maatregel kan onrealistisch zijn als deze door negatieve effecten andere instandhoudingsdoelen bedreigt. NB: een maatregel mag nu nog niet te makkelijk afvallen vanwege technische, maatschappelijk of financiële aspecten.
- Tijdgebonden: van belang voor de maatregelen is dat aangegeven wordt wat het moment van uitvoeren is, hoe vaak deze wordt moet worden uitgevoerd (frequentie).

Geef de maatregelen ook altijd op kaart aan, en verwijst hierop naar de specifieke maatregelen uit tabel 6.1 van de NDA.

2.5 Synthese en conclusie in de NDA

Oordeel over de conclusies

De NDA moet, zowel voor habitattypen als voor de leefgebieden van broedvogels, laten zien:

1. of verslechtering is opgetreden en welke maatregelen zijn voorzien om dit terug te draaien;
2. met bestaande en geborgde, geplande maatregelen toekomstige verslechtering kan worden voorkomen;
3. met bestaande en geborgde, geplande maatregelen de doelen duurzaam te realiseren zijn;
4. welke aanvullende maatregelen nodig zijn voor de situatie onder 1., 2. en 3.

De NDA moet dit ook voor de individuele habitattypen en (vogel)soorten in beeld brengen (en waar relevant op verschillende deellocaties). Schets ook de consequenties van het ontbreken van gegevens voor de keuze van maatregelen en de effecten daarvan. Onderbouw daarnaast duidelijk wanneer, ondanks het ontbreken van een deel van de gegevens, conclusies toch getrokken kunnen worden. In de NDA wordt alleen geconstateerd dat verslechtering niet is uit te sluiten. Het “nee, tenzij” oordeel kan echter ook impliceren dat reeds verslechtering is opgetreden (bijlage 3, TEO tabel), maar dit wordt niet expliciet gemaakt noch onderbouwd. De Ecologische Autoriteit is van mening dat, op basis van de NDA en het veldbezoek, er sprake is van verslechtering en het waarschijnlijk is dat deze door zal zetten, wat vooral gebaseerd is op de achteruitgang en/of het verdwijnen van typische soorten van de habitattypen en het merendeel van de broedvogelpopulaties. Dit wijst onder andere op het wegvallen van kalkaanvoer door verstuing, baseraanvoer vanuit het grondwater, voortgaande verzuring en

het verdwijnen en verstoren van geschikt broed- en foerageergebied van vogels. De Ecologische Autoriteit vindt het daardoor ook onzeker dat de doelen worden gehaald met de in de NDA beschreven maatregelen.

Geef bij de conclusies duidelijk aan wat de reden van het oordeel 'nee, tenzij' is en hoe dit oordeel zich verhoudt tot de TEO tabel. Doe dit ook bij 'ja, mits' en onderbouw oordelen waar mogelijk met bronnen. Geef vervolgens ook aan welk deel van de aanvullende maatregelen nodig is voor het halen van de doelen. Pas dit aan en geef vervolgens aan welke aanvullende maatregelen nodig zijn voor herstel. Stem het eindoordeel goed af met de gebiedsbeheerders.

Onzekerheden in het licht van klimaatverandering

Klimaatverandering zet het huidige (grond)watersysteem op Schiermonnikoog onder toenemende druk. Zeespiegelstijging en verzilting, nattere winters, een toenemende kans op periode van droogte in het voorjaar en de zomer met als gevolg een toenemende (drink)watervraag en een grotere kans op piekbuien in de zomer - vragen om een robuuste inrichting van het (grond)watersysteem. De komende decennia vraagt dit onder andere om besluitvorming over dijkversterking, het vergroten van de drinkwaterwinning, zoetwater vasthouden en het inrichten van het watersysteem in de polder.

De robuustheid van maatregelen in het licht van klimaatverandering was nog geen essentieel onderdeel van de eerste cyclus van NDA's, maar is dat voor volgende versies wel. Als een dergelijke analyse niet in de NDA wordt opgenomen, dan moet dit bij het vervolg in het gebiedsplan of -programma opgenomen worden.

De Ecologische Autoriteit adviseert om deze uitdagingen op een integrale manier te onderzoeken en te betrekken bij de provinciale gebiedsplannen voor landbouw en natuur (PPLG).

Richting voor nieuwe maatregelen

In de NDA wordt nog geen concreet beeld geschetst van de (aanvullende) maatregelen binnen en buiten het Natura 2000-gebied. De Ecologische Autoriteit adviseert een LESA op te stellen om te komen tot een (betere) herstelstrategie, op basis waarvan effectieve maatregelen kunnen worden geformeerd met als doel het bereik van abiotisch herstel.

In bredere context constateert de Ecologische Autoriteit dat in de basis de richting van de aanvullende maatregelen moet liggen op:

- Een effectievere sturing op het type begrazing dat ingezet wordt, gericht op natuurherstel en -beheer (en niet op waarde voor bijvoorbeeld recreanten).
- Hydrologie, met name in de binnenduinenranden en hogere stuw- en polderpeilen ten zuiden van het Groenglop.
- Het optimaliseren van bestaand beheer. Vaak is er vanwege kosten suboptimaal (of zelfs geen) beheer. Maaien is bijvoorbeeld duurder dan door een vaste veehouder dieren laten grazen, maar kan effectiever zijn. Ook is nabehoeer nodig op de grote, kaalgemaakte, oppervlakten om kleinschalige verstuingen te initiëren.
- Het versterken van de verbinding met andere natuur, zoals Natura 2000-gebieden Waddenzee en Noordzeekustzone.
- Betrek beheerder(s) beter bij het opstellen van de natuurdoelanalyse, het prioriteren van maatregelen en bij de monitoring van de effectiviteit van de maatregelen.
- Creëer meer verstuingen in de duinen, op zijn minst kleinschalig, om instuiving van kalkrijk zand te bevorderen.
- Wijs plaatsen aan waar, bijvoorbeeld in het broedseizoen, geen mensen mogen komen (recreatiezonering), zodat er minder druk op deze gebieden komt (met name relevant voor broedplaatsen van vogels).

2.6 Kennisprogramma Duinen Schiermonnikoog

NDA's van de eerste cyclus moeten nadrukkelijk gezien worden als de start van een iteratief proces, waarin steeds meer informatie beschikbaar komt en er steeds meer duidelijkheid ontstaat over de te nemen maatregelen. Het gebruik van goed onderbouwde werkhypotheses en duidelijke tussenconclusies zorgt er dan voor dat een deel van de maatregelen uit de NDA's van de eerste cyclus adequaat kan worden onderbouwd, waarmee een kwantitatief beeld ontstaat van de effectiviteit van maatregelen.

Een belangrijk onderdeel van een NDA is inzicht bieden in leemten in kennis. Er dienen monitoringsprogramma's gericht op verspreiding, aantallen en standplaatsfactoren opgezet te worden. Een goed beeld van de benodigde informatie, uitgesplitst naar gebiedsonderdelen, ontbreekt echter in de NDA. Hierdoor zijn er nog veel 'losse eindjes'. Niet beschreven is:

- Hoe, wanneer en door wie het benodigde onderzoek wordt uitgevoerd om de ontbrekende informatie alsnog beschikbaar te krijgen, en
- Welke concrete vervolgstappen worden ondernomen op het gebied van monitoring en evaluatie.

Gebruik bij de nog op te stellen LESA al de aanwezige (gebieds)kennis. Hierbij valt te denken aan bestaande rapporten en bestaande floristische en historische kennis, van bijvoorbeeld beheerders en veldbiologen. Aan de hand van de LESA ontstaat duidelijkheid over de mogelijke kennishiaten. Verwerk deze in een kennisagenda/-programma en geef aan wat op nationaal, provinciaal en gebiedsniveau wordt aangepakt. Schets de consequenties van het ontbreken van gegevens voor de keuze van maatregelen en de mogelijk te trekken conclusies. Geef ook aan waarom sommige conclusies wel degelijk getrokken kunnen worden, ondanks het ontbreken van sommige gegevens.

3. Relatie met provinciaal gebiedsprogramma

In dit hoofdstuk wordt uitsluitend de relatie die de NDA heeft met het gebiedsprogramma beschreven en worden aanbevelingen gedaan. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van het gebiedsprogramma nu en in de toekomst, te verbeteren. Dit is geen complete lijst met aanbevelingen, zie hiervoor het advies over de handreiking gebiedsprogramma's waarin wordt gewezen op het grote belang van samenhang.¹²

Relatie instandhoudingsdoelen met andere doelen van het provinciale gebiedsprogramma

In de nog op te stellen gebiedsprogramma's per provincie wordt gestreefd naar een integrale aanpak op de onderwerpen natuur, water en klimaat. De Ecologische Autoriteit merkt in dit verband opdat de NDA nog niet ingaat op hoe de instandhoudingsdoelen voor Duinen Schiermonnikoog zich verhouden tot andere doelen. Ecologisch gezien kunnen deze doelen sterk samenhangen, elkaar versterken, of elkaar tegenwerken. Ook in het advies over de handreiking gebiedsprogramma's vraagt de Ecologische Autoriteit aandacht voor de samenhang en prioritering van de doelen. Voor dit gebied gaat het specifiek over de volgende onderwerpen:

- Waterkwaliteit en natuur opgenomen in de Kaderrichtlijn Water (KRW).
- Realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN).
- De legger (van het waterschap) en de meekoppelkans om plekken voor zandverstuiving te creëren.

De poldersloten van de Friese Waddeneilanden zijn aangewezen als KRW-waterlichaam. De waterkwaliteit voldoet nog niet aan de gestelde doelen voor de ecologische en chemische waterkwaliteit. De Ecologische Autoriteit adviseert om bij het uitwerken van maatregelen gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit ook de natuurdoelen van de grondwaterafhankelijke habitats in beschouwing te nemen en hierbij te streven naar een integrale aanpassing van het watersysteem.

Relatie stikstofspoor

Voor het vereiste systeeminzicht rond de Natura 2000-gebieden verwijst de Ecologische Autoriteit naar het advies over de Handreiking natuurdoelanalyse en naar paragraaf 2.3 van dit advies. De NDA geeft nog een beperkt inzicht in 'het stikstofspoor', omdat is gekozen om dit in het gebiedsprogramma pas meer in detail te betrekken. De Ecologische Autoriteit adviseert de informatie voor het provinciale gebiedsprogramma aan te vullen met inzicht in de herkomst van de stikstofbelasting. Geef voor overbelaste, stikstofgevoelige habitattypen, naast de actuele totale stikstofbelasting ook aan wat de bijdrage is van zeer lokale bronnen (binnen bijvoorbeeld één km), wat de bijdrage is van regionale bronnen (binnen bijvoorbeeld drie km) en wat de landelijke achtergronddepositie uit Nederland en het buitenland is. Dit geeft inzicht in de meest effectieve maatregelen om de stikstofdepositie te reduceren.

Relatie kustpact en waterhuishouding

Specifiek voor de duingebieden geldt dat ook het convenant kustpact¹³ van belang is. Hierin is afgesproken dat de provincie verantwoordelijk is voor het zoneren van stranden (zoals waar strandhuisjes en andere recreatieve activiteiten zijn toegestaan). Ook beveelt de Ecologische Autoriteit aan om meer afstemming te zoeken met het waterschap over verstuivingen rondom de waterkering.

¹² Zie <https://www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen/5001>.

¹³ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2017/02/21/kustpact>.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit heeft voor dit advies een werkgroep van deskundigen samengesteld. Deze werkgroep toetst of in de natuurdoelanalyse (NDA) alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het Natura 2000-gebied bezocht en met de voortouwnemers en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer

Provincie Fryslân

Samenstelling van de werkgroep

dr. Bas Arens

Wouter Berendsen MSc (secretaris)

drs. Gert Dekker

ir. Arjen Goutbeek

dr. Annemieke Kooijman

drs. Marieke van Rhijn (voorzitter)

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5118 in te vullen in het zoekvak.

Arthur van Schendelstraat 760 • 3511 MK Utrecht
030 2347667 • info@ecologischeautoriteit.nl
www.ecologischeautoriteit.nl